

Funkcje przyrodnicze vs. funkcje społeczne rezerwatów

2020-05-21

Rezerwat przyrody, w świetle aktualnie obowiązujących przepisów prawa, jest jedną z dwóch najwyższych form ochrony przyrody w Polsce. Rezerваты obejmują tereny zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, zwierząt i grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Podobnie jak inne obszary chronione, jak chociażby parki narodowe i obszary Natura 2000, są ostojami bioróżnorodności. Jednak istotną jest także ich funkcja społeczna. Ze szczególnym przypadkiem mamy do czynienia, gdy rezerваты są położone w granicach miast. Wówczas większego znaczenia nabiera fakt, że mogą one pełnić funkcje rekreacyjne.

Około 15% powierzchni Warszawy zajmują lasy (8 tys. ha) – to 27 kompleksów leśnych zlokalizowanych głównie na obrzeżach miasta, obszary o wysokiej różnorodności biologicznej. Charakteryzują się w większości młodym wiekiem (do 1951 r. w Warszawie i jej bezpośrednim sąsiedztwie zalesiono około 15 tys. ha), sztucznym pochodzeniem, dużym wpływem zagrożeń związanych z działalnością człowieka (zanieczyszczenie powietrza, zaśmiecanie, obniżanie się poziomu wód gruntowych itd.). To jednocześnie tereny od zawsze chętnie odwiedzane przez ludzi pragnących kontaktu z naturą, obcowania z dziką przyrodą, jednocześnie dostrzegających konieczność ochrony przyrody. Dzięki temu i dzięki aktywności zarówno pojedynczych osób, jak i grup społecznych najcenniejsze fragmenty miejskiej przyrody, wyróżniające się m.in. dużą bioróżnorodnością, wiekiem i strukturą drzewostanów, obecnością gatunków chronionych czy też interesującą rzeźbą terenu, zostały objęte ochroną w formie rezerwatów przyrody. Najstarszy warszawski rezerwat im. Króla Jana Sobieskiego został utworzony tuż po II wojnie światowej, w 1952 r. Aż 5 powstało w latach 70. i 80. XX wieku. Pozostałe w latach 90. XX w. Obecnie w granicach administracyjnych największego miasta Polski znajduje się 12 rezerwatów przyrody, przy czym rezerваты Ławice Kiepińskie i Wyspy Zawadowskie tylko w małej części położone są na terenie Warszawy. Bezpośrednio z miastem graniczą dwa kolejne rezerваты: Łosiowe Błota i Kalinowa Łąka. To prawdziwy ewenement na skalę europejską, a być może nawet światową.

Rekreacyjne wykorzystanie rezerwatów jest w Warszawie powszechne. Umożliwiają to wyznaczone przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie szlaki udostępnione do ruchu pieszego i rowerowego, miejsca udostępnione do pływania, palenia ognisk, jazdy konnej, połowu ryb itp. Przykładem rezerwatu bardzo szeroko udostępnionego do celów rekreacyjnych jest Las Kabacki im. Stefana Starzyńskiego. Jeszcze na początku lat 90. XX w. podczas spacerów po tym lesie można było sporadycznie spotkać pojedyncze osoby. Dziś w każdy weekend odwiedzają go tysiące osób pragnących odpoczynku wśród drzew i śpiewu ptaków. Po części ma to związek ze specyfiką Warszawy. Do rdzennych mieszkańców dołączyła ludność napływowa. Można z dużym prawdopodobieństwem założyć, że wśród tych osób istnieje duża potrzeba ucieczki z miejsca, w którym pracują, na łono przyrody, gdzie szarość zadmionych ulic jest zastąpiona ciszą i zielenią. Las Kabacki spełnia tę funkcję idealnie. W celu skoncentrowania ruchu turystycznego poza miejscami najcenniejszymi przyrodniczo, starannie zaplanowano i udostępniono do ruchu ścieżki piesze i pieszko – rowerowe (w sumie około 34 km). Odpoczynek od zgiełku miasta znaleźć można spacerując po szlakach turystycznych, ścieżkach spacerowych i ścieżkach przyrodniczych. Osoby preferujące aktywny wypoczynek znajdują dla siebie ścieżki kondycyjne i rowerowe, wykorzystywane także do uprawiania sportów zimowych. Osoby preferujące wypoczynek bierny mogą skorzystać z jednej z wielu wiat turystycznych, ławek, czy też leśnego placu zabaw dla najmłodszych. W południowo-wschodniej części kompleksu, w pobliżu zabytkowej leśniczówki, znajduje się duża polana rekreacyjna, na terenie której można w wyznaczonym miejscu rozpałić ognisko, pograć w piłkę czy też opałać się. Również sąsiedztwo Parku Kultury i Wypoczynku w Powsinie oraz Ogrodu Botanicznego PAN sprzyja długim, niezwykle ciekawym i urozmaiconym wędrówkom.

Las Kabacki ze względu na położenie i powierzchnię jest najliczniej odwiedzanym rezerwatem przyrody w Warszawie. W południowej części lewobrzeżnej Warszawy znajdują się oprócz niego rezerваты: Las Natoliński, Skarpa Ursynowska, Morysin i Jeziorko Czerniakowskie. Ten ostatni umożliwia podziwianie wodnego ptactwa i innych gatunków związanych ze zbiornikami wodnymi, a jednocześnie można tu skorzystać z plaży i kąpieliska, łowić ryby czy jeździć konno. W północnej części lewobrzeżnej Warszawy najintensywniej wykorzystywany rekreacyjnie jest Las Bielański. Poza spacerami, popularne są również wycieczki rowerowe, a sam rezerwat jest często odwiedzany także ze względu na zabytkowe zabudowania klasztorne. Las Bemowski, w którym ochroną objęto dwa rezerваты, Kalinowa Łąka i Łosiowe Błota, stanowi zielone płuca dla tej części Warszawy. Nie można zapomnieć o rezerwatach zlokalizowanych na prawym brzegu Wisły, do których należą Kawęczyn, Olszynka Grochowska, Bagno Jacka i Rezerwat im. Króla Jana Sobieskiego. Ten ostatni co prawda nie został udostępniony, jednak jego piękno można podziwiać, korzystając z licznych ścieżek, plenerowych siłowni, wiat turystycznych i tras biegowych znajdujących się w sąsiedztwie z nim Lesie Sobieskiego. Olszynka Grochowska wyróżnia się ze względu na swoje walory historyczne, jednak większość osób tu spacerujących korzysta przede wszystkim ze spokoju tego miejsca.

Położenie rezerwatu przyrody na terenie dużej aglomeracji miejskiej determinuje sposób jego zagospodarowania, jak również planowania i prowadzenia działań z zakresu ochrony przyrody. Wśród warszawskich rezerwatów przyrody niektóre są jednocześnie obszarami Natura 2000, jak np. Las Bielański i Las Natoliński. W obu występuje chroniony prawem Unii Europejskiej chrząszcz, pachnica dębowa, której obecność w lasach jest dziś w Polsce rzadkością. W Lesie Bielańskim dodatkowo kozioróg dębosz stworzył stabilną populację, co na terenie miasta jest prawdziwym ewenementem. Oba te gatunki związane są z obecnością w lesie starych drzew liściastych, o dużych obwodach pni, ze znacznymi wypróchnieniami i dziuplami. Drzewa takie, ze względu na swój stan fitosanitarny, mogą stanowić zagrożenie dla osób spacerujących po rezerwatach. Mimo to, zarządzający tymi rezerwatami zgodzili się, na ich udostępnienie. Wiąże się to oczywiście z niezwykle pracochłonnym stałym inwentaryzowaniem lasów pod kątem drzew, które mogłyby realnie zagrozić odwiedzającym i realizacją prac pielęgnacyjnych. Warto podkreślić, że te cenne obiekty na terenie Warszawy, charakteryzujące się bogatą ornitofauną (szczególnie duża liczba dziuplaków, przede wszystkim dzięciołów), entomofauną (w tym wspomniane wcześniej pachnica dębowa i kozioróg dębosz) i obecnością rzadkich siedlisk (grądy, łągi) to prawdziwe miejskie ostoje bioróżnorodności. Ostoje dostępne dla zwiedzających.

Specyficzne warunki przyrodnicze panujące w rezerwatach położonych na terenie tak dużego miasta, jakim jest Warszawa, obecność wielu gatunków roślin, zwierząt i grzybów, których czasem próżno szukać w rozległych kompleksach leśnych, sprawiają, że rezerваты te są cenne nie tylko dla naukowców, prowadzących tu liczne badania, ale też dla osób, które z przyrodą mają niewiele wspólnego. Aby poznać walory i wartość tych miejsc nie jest konieczne ani przygotowanie merytoryczne, ani też specjalistyczne wyposażenie, a przede wszystkim do ich odwiedzenia wystarczy mieć tylko trochę wolnego czasu, bez konieczności spędzenia kilku godzin w podróży. Nie należy do rzadkości możliwość obserwacji dzięciołów, bielika, bociana czarnego czy pachnicy dębowej, co może się okazać trudne nawet w Puszczy Białowieskiej czy rozległej Puszczy Augustowskiej. Bez problemu można tu spotkać łosie, sarny i dziki. Podróżując po udostępnionych rezerwatach w samej Warszawie i jej najbliższych okolicach możemy czerpać radość z widoku mew, rybitw i innych ptaków siewkowych nad Wisłą, zobaczyć łąkę pełną rzadkich gatunków roślin, w tym np. pełnika europejskiego, podziwiać roślinność torfowiskową, spacerować po lasach porównywalnych z Puszczą Białowieską, podziwiać coraz radsze dziś płaty świetlistych dąbrów, podglądać ornitofaunę stawów i jezior. Spacerować można tu po zbiorowiskach leśnych zaliczanych do borów, grądów, łęgów i olsów. A to wszystko na wyciągnięcie ręki dla mieszkańców stolicy i odwiedzających ją turystów. Pamiętajmy jednak, że zachowanie tej bogatej różnorodności biologicznej zależy także od naszego postępowania. Ustanujmy te tereny i ich mieszkańców. Przed wyprawą do rezerwatu upewnijmy się, czy został on udostępniony, a jeśli tak to pozostajmy wyłącznie w miejscach i na szlakach przeznaczonych do rekreacyjnego wykorzystania. Korzystając z zasobów przyrodniczych w sposób zrównoważony, mamy udział w ich ochronie.

Społeczna rola rezerwatów, Warszawa

22 MAJA 2020
MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ
RÓŻNORÓDNOŚCI BIOLOGICZNEJ
Rozwiązania są w przyrodzie

